

Можна виділити основні напрямки розвитку міжрегіонального співробітництва Одеської області.

Перший – участь регіону в роботі міжнародних організацій. Одеська область перша з областей України 1992 року стала членом Асамблеї Європейських регіонів – організації, яку по праву називають голосом регіонів Європи. Згодом Одеська область стала членом Робочої Співдружності Придунайських країн, Асоціації прикордонних регіонів Європи, Конференції Приморських регіонів Європи та Асамблеї виноробних регіонів Європи.

Другий напрямок – безпосередні зв'язки України із регіонами інших країн, що підтверджується тим, що партнерами Одеської області є регіони як на Заході, так і на Сході.

Поряд із участю в діяльності міжнародних організації і безпосереднім співробітництвом із регіонами різних країн Одеська область, будучи прикордонною, активно нарощує співробітництво з регіонами Молдови та Румунії у рамках єврорегіону «Нижній Дунай», створеного в 1998 році.

Настільки різноманітні форми міжрегіональних зв'язків дозволили Одеській області набути неоціненно-го досвіду міжрегіонального співробітництва.

Окремим важливим напрямом у міжрегіональному співробітництві Одеської області є розвиток взаємин із регіонами Росії. У травні 2003 року в Одесі відбулася зустріч керівників українських і російських регіонів. У результаті підписали багатосторонню угоду про створення Постійнодіючої Наради глав регіонів України і Росії «Співдружність регіонів». Співголовами її стали тодішні губернатор Орловської області Єгор Строев і голова Одеської обласної державної адміністрації Сергій Гринецький. Саме за допомогою цього механізму вдалося істотно активізувати економічні, науково-технічні, культурні зв'язки між цими суб'єктами. Одеська область має угоду про співробітництво в торгово-економічній, науково-технічній і гуманітарно-культурній сферах з Урядом Москви й Урядом Орловської області.

Одеса є містом-побратимом Ростова-на-Дону, має партнерські договори із Москвою, Санкт-Петербургом, Волгоградом і Таганрогом. Сьогодні ведеться робота, щоб наповнювати всі ці угоди практичним взаємовигідним змістом. І тому зараз з обох сторін робляться кроки щодо поновлення роботи Постійнодіючої Наради «Співдружність регіонів» за участю урядів Москви, Московської, Самарської, Курської і Орловської областей, Краснодарського краю і Республіки Карелія.

З іншого боку, в Одесі відбулося кілька українсько-російських ділових форумів, що дозволило краще пізнати сучасний потенціал регіонів двох країн та створити відмінний майданчик для діалогу представників ділових кіл. Важливу роль відіграло і проведення виставок-презентацій Одеського регіону в Росії та російських в Одесі, що дозволило у подальшому укласти кілька міжрегіональних угод у торгово-економічній сфері, у тому числі між окремими підприємствами. Разом з тим, потребує уваги і така форма взаємодії, як транскордонне співробітництво. На відміну від співпраці з регіонами країн Центральної і Східної Європи, воно має перспективи насамперед тому, що соціально-економічні комплекси прикордонних територій України та Росії у минулому були частиною єдиного народногосподарського комплексу, і тому йдеться не стільки про створення нових зв'язків, як про відновлення тих, що існували колись.

Таким чином, можна відзначити, що взаємні економічні інтереси регіонів України та Росії обумовлені, передусім, високим рівнем виробничих, коопераційних і технологічних зв'язків практично в усіх галузях економі-

ки, які були сформовані історично, а також об'єктивною необхідністю їх збереження і розвитку на взаємовигідних засадах.

Забезпечення цілеспрямованого розвитку Одеського регіону і виконання ним регіональної складової загальнонаціонального курсу України на інтеграцію до світового співтовариства здійснюється шляхом виконання таких програм, як: Програма соціально-економічного і охорони культурної розвитку Одеської області на 2013 рік, Програма євроінтеграції, міжрегіональних зв'язків та формування позитивного іміджу Одеської області на 2012–2013 рр., Програма залучення іноземних інвестицій та розвитку зовнішньоекономічної діяльності Одеської області на 2013–2014 рр.

Особливої уваги заслуговує проблема забезпечення міжнародного міжрегіонального співробітництва висококваліфікованими кадрами, які мають глибокі знання у сфері публічного управління, управління проектами, інформаційних технологій, володіють іноземними мовами і при цьому є ініціативними і відповідальними патріотами своєї країни.

✎ Таким чином, слід зазначити, що міжрегіональне співробітництво – найдоступніший та найефективніший спосіб встановлення й розвитку всебічних зв'язків. Формула взаємодії: «регіон – регіон» – найуспішніший і найбільш привабливий спосіб розвитку двостороннього торговельно-економічного співробітництва, а також контактів у сфері культури, освіти, туризму, інновацій. З іншого боку, така співпраця дає можливість подолати психологічний дискомфорт, що виникає у населення регіонів сусідніх країн через наявність кордону.

Література.

1. Зелинская Е. З. Региональные трансграничные кластеры как формы современных систем управления в реальном секторе экономики // Псковский региональный журнал. – Псков : Псковский государственный университет, 2013. – № 16. – С. 12–19.
2. Іжа М. М. Система регіонального управління: світовий досвід і Україна. Монографія. – Одеса : «Друкарський дім», 2011. – С. 5–8.
3. Мікула Н. А. Стан та перспективи розвитку транскордонних кластерів в Україні // Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. Вип. 2. – Ужгород: ЗақДУ, 2010. – С. 262–278.
4. Європейська регіональна політика: натхнення для країн, що не входять до ЄС. Застосування принципів та обмін досвідом / Office of the official publications of the European Union. – Luxembourg, 2009. – 16 с. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/international/external_uk.pdf.

УДК 355.483(477)(44) «1919»

Галина Дутчак

ВІЙСЬКОВЕ ПИТАННЯ УКРАЇНИ НА ПАРИЗЬКІЙ СВІТОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ 1919 р.

У статті розглянуто листування українських дипломатів з головою Паризької світової конференції з

© Дутчак Г.О., 2013.

приводу військових питань, політику України на Паризькій світовій конференції. На основі угод, договорів, конвенцій доводиться, чому французькі війська брали участь у війні з Німеччиною, яка розпочалася 1914 р. на території Росії.

Ключові слова: *військове питання, державотворення, держава, влада.*

Постановка проблеми

↗ Об'єднаність нації – основа державотворення, як це показує українська історія.

Серед перших ґрунтовних досліджень, які частково торкаються теми, слід назвати праці Г. Цвенгроша, О. Кручека, Н. Городньої, Ю. Довгана, В. Шамраєвої, Л. Радченка, О. Мітрофанової та інших. Зазначимо, що політика держав Антанти щодо України в цей час знайшла досить широке висвітлення в роботі А. Лихолата, в якій доводиться антинародність і контрреволюційність Директорії, її залежність від іноземних держав. Автор першим подає інформацію про таємні зв'язки Українського національного союзу з представниками держав Антанти в Яссах, про підписання угоди між французьким воєнним командуванням і Директорією. При цьому йдеться про дві угоди: про згоду Директорії на федерацію та об'єднання збройних сил з армією Денікіна (перша половина січня 1919 р.) та про встановлення французького протекторату над Україною (кінець лютого у Бірзулі), після чого, за інформацією автора, їй було надано фінансову й військово-технічну допомогу держав Антанти [1, с. 85].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

↗ Невирішені раніше частини загальної проблеми. На наш погляд, питання військової співпраці уряду Директорії та французьких державних чинників є недостатньо дослідженим.

Мета

↗ Мета дослідження полягає в спробі визначити реальну роль французького і українського війська у державотворчих процесах.

Виклад основного матеріалу

↗ 19 серпня 1892 року була підписана військова конвенція між Росією і Францією, в якій проголошувалося, якщо Франція потрапить під напад з боку Німеччини або Італії, то Росія виступить проти Німеччини. Якщо Росія потрапить під напад – в її захист виступить Франція проти Німеччини. У випадку війни, Франція зобов'язалася вислати 1 300 00 чоловік, а Росія 700 00 чоловік.

В 1912 року 16 липня була підписана франко-російська морська конвенція. Відповідно до цієї конвенції, морські сили Франції і Росії повинні діяти разом у всіх випадках. Тоді ж було підписано угоду про обмін відомостями між російським і французьким флотом. Відповідно до цієї угоди, з 14 вересня 1912 року начальники російського і французького генеральних штабів повинні були б обмінюватися всіма відомостями відносно своїх флотів і кожний місяць – відомостями відносно флотів тих держав, війна з якими передбачалася [2, с. 34].

Перед 1914 року всі важливі галузі російської промисловості знаходилися в руках французького, англійського, бельгійського капіталу. Коли 1 серпня 1914 року вибухнула війна між Німеччиною і Росією, Франція, виконуючи зобов'язання, взяті на себе ще 1897 року по відношенню до Росії, відмовилась об'являти нейтралітет. В результаті цього, двома днями пізніше Німеччина об'явила війну також і Франції. 4 жовтня 1914 року німецька армія вирушила на Париж. Для Франції особливо знаменною була битва на річці Марє, де французам вдалося отримати перемогу і відбитися від наступу німців, відомої в історії під назвою «Біг до моря». Потім німці перенесли війну на російську територію. Росія вела

війну з основними силами Німеччини і 3 вересня 1915 року був підписаний договір, який перетворив австро-німецько-турецький блок в четвертий союз.

На початку 1915 року головну важкість війни на західному фронті несли французи. А ще в кінці грудня 1915 року Німеччина вирішила нанести головний удар Франції. Пунктом наступу був обраний Верден, до чого французи були не готові. Коли французи звернулись за допомогою, англійці не перейшли в наступ на своєму фронті зайняли частину французького фронту, чим і звільнили французьку армію для участі у Верденській операції. Італійці ж відмовились допомогти через погані кліматичні умови, і лише російська армія пішла на допомогу. Верденська операція для німців не мала бажаних результатів.

Через шість днів після Жовтневої революції в Росії до влади у Франції прийшов Клемансо. Із парламенту був «випроваджений» міністр закордонних справ Мальві. Політична програма Клемансо визначалася ним самим: «Моя внутрішня політика – війна; моя зовнішня політика – війна; я повсюди веду війну». Пролетарська революція у Росії і нещасливий для Росії вихід першої світової війни заставили її у березні 1918 року заключити Брест-Литовський сепаратний мир із Німеччиною, що й привело до руйнування франко-російського союзу. Попередня дружба змінилася взаємною недовірою. Не було навіть малої надії на будь-яке політичне співробітництво.

Думку про увагу держав Антанти до України як до допоміжної сили, необхідної для утримання східного фронту після розпаду російської армії, підтримує переважна більшість як емігрантських, так і сучасних вітчизняних дослідників. Як підкреслює Н. Городня [3, с. 20], у зв'язку з очікуваним виходом Радянської Росії зі світової війни військово-становище на фронтах складалося для держав Антанти надзвичайно несприятливо. Йшлося вже не про те, яким чином країнам Антанти найкраще розбити Німеччину, а про те, щоб уникнути поразки. Прихід до влади в Росії більшовиків розглядався в урядах Антанти як загроза сепаратного миру Росії з Німеччиною.

Тож невідкладним завданням держав Антанти ставало залучення для своєї оборони, усіх можливих сил. В результаті наради між представниками французького, англійського й американського урядів, що відбулася 21 листопада 1917 р., було вирішено покласти основну надію на Румунію та її союзників, сформованих з національних частин колишньої Російської держави. Серед них була й Україна.

На думку М. Ковалевського [4, с. 429–430], що мета голови французької дипломатичної місії генерала Табуї в українській справі полягала в тому, щоб Україна автоматично перебрала російські зобов'язання супроти держав Антанти, щоб на Сході витворилася нова сила, яка була б співробітником рівноваги в цій частині Європи, і щоб ця нова сила, Україна, ще під час цієї війни довела, що йде тими самими шляхами, що й демократичні держави Заходу. Важливим для французької дипломатії було також те, щоб новоутворена українська держава не потрапила під вплив Центральних держав. Тож, на думку автора, було б дуже поверхневим говорити, що французькі представники в Києві висували на перший план зміцнення фронту українськими військовими частинами. Справа утримання фронту проти Німеччини виникла як логічний наслідок планового французького порозуміння.

Серед військових та дипломатичних представників Франції панувала ідея про можливість згуртувати здо-

рові сили довкола некоммуністичних центрів на півдні Росії (Дон, Кавказ, Басарабія, Україна) з метою втримати фронт і відновити в усій Росії лад, зруйнований більшовиками. Але масове дезертирство французьких військ не дозволило здійснити цей план.

В цей час у Клемансо повністю визрів план створення «санітарного кордону» тобто економічної і військової блокади проти Радянської Росії і великої підтримки білогвардійським арміям. До лютого 1919 р. лише в одному Одеському районі знаходилося 12 тис. французьких військ. Масштабна англо-французька ескадра блокувала беріг Чорного моря.

Французьких дивізій так і не дочекався Гетьман П. Скоропадський у грудні 1918 р. (як і в наступному році Директорія), а в 1919 р. демократична влада Франції і Великої Британії затримала закуплені Україною військові вантажі, без яких армія УНР була приречена на загибель у нерівному протистоянні з більшовиками і денікінськими військами.

Таким чином, спираючись на програмні документи українських політичних партій, ми можемо констатувати факт, що спочатку всі політичні сили України виступили зі скромними вимогами автономії для своєї держави, але через несприятливий розвиток подій на міжнародній арені поступово перейшли до вимог незалежності, але не покидали надій на союз з оновленою Росією. Тільки через безвихідність зовнішньополітичної ситуації вони почали вимагати повної незалежності. Саме тоді почали з'являтися різні варіанти концепції поведінки незалежної України на міжнародній арені, такі як концепції опору на власні внутрішні сили.

У цей час Директорія ще не мала чіткого плану щодо боротьби з більшовиками, тому відправила в Москву мирну делегацію на чолі з Семеном Мазуренком. Делегація виїхала, але більшовики продовжували свій наступ на Україну. Це змусило уряд Директорії оголосити 16 січня 1919 р., що УНР знаходиться в стані війни з більшовицькою Росією. Саме напередодні цих подій (13 січня) в Одесу прибув штаб антантівських військ на чолі з генералом д'Ансельмом і полковником Фрайденбергом, з яким УНР почала переговори.

Генерал д'Ансельм почав свою діяльність з того, що видав наказ, де заявляв, що Франція і союзники прийшли в Росію, щоб дати змогу всім чинникам доброї волі і патріотизму відновити порядок. Про Україну в цьому наказі навіть не згадувалось. Одночасно з наказом д'Ансельм вимагав, щоб українські відділи звільнили для французьких військ район навколо Одеси. Але незабаром французьке командування зрозуміло, що краще використати для боротьби з більшовиками всі антибільшовицькі сили, в тому числі й українські. Вони почали переговори з представниками Директорії та заборонили російському білогвардійському командуванню мобілізацію в Одеському районі.

Це були ті факти, під впливом яких уряд Директорії почав вірити в можливість порозуміння з французьким командуванням в Одесі. Туди виїхав міністр військових справ генерал Греків, а потім українська делегація. Ці переговори не припинялися до кінця перебування французького десанту на узбережжі Чорного моря. Зі свого візиту до Одеси генерал Греків прийшов до переконання, що тільки сильною військовою організацією можна примусити Антанту до серйозної розмови з УНР про налагодження приязних стосунків з Україною.

Для підбиття підсумків першої світової війни було скликано Паризьку світову конференцію, яка розпочала роботу 18 січня 1919 р. Вибір дати мав для Німеччини образливий характер, адже саме у цей день 1871 р. у

Версалі було проголошено Німецьку імперію. Тепер до Парижу прибули представники 27-ми держав, з них дев'ять учасниць війни – на боці Антанти, 15 держав, які оголосили війну Німеччині, але не брали участь у воєнних діях, та три нових країни: Польща, Чехословаччина, Королівство сербів, хорватів та словенців.

До порядку денного конференції входило: укладення мирних договорів з Німеччиною та її союзниками: утворення Ліги Націй; розподіл колишніх колоній Німеччини та Туреччини між країнами-переможцями; польське питання; італійське питання; російське питання (хоч воно й не входило до офіційного порядку денного, проте розглядалося дуже часто).

Серед учасників конференції провідну роль відіграли прем'єр-міністр Франції Жорж Клемансо (був обраний головою конференції), прем'єр-міністр Великобританії Девід Ллойд-Джордж та президент США Вудро Вільсон. Італію на конференції представляв прем'єр-міністр Орландо, а Японію – прем'єр-міністр Макіо.

Залишався єдиний шанс визнання України з боку Антанти на Паризькій конференції, яка мала остаточно визначити державно-територіальний поділ Європи після Першої світової війни.

30 травня 1919 р. Голова української делегації Г. Сидоренко відправляє ноту голові конференції в Парижі: «Примите во внимание, что Высший Совет рассмотрел вопрос о признании правительства Колчака, Украинская Делегация имеет честь сделать следующую декларацию... делегация Украинской Республики просит Высший Совет, что если он признает правительство Колчака – принять во внимание единую и твердую волю Украинского народа, желающего отныне жить независимым государством».

Принимая во внимание, что политические русские круги не отказались от мысли восстановления бывшей России, Украинская делегация доводит до сведения Высшего Совета, что признание Русского государства каким бы оно ни было не относится к территории Украины, на которой Украинский народ организовал свое независимое государство с законным правительством, и что он решил защищать всеми силами свою независимость и суверенность» [6, с. 53–54].

Наступна нота, яка була складена Г. Сидоренком 16 червня 1919 р., повідомляє, «... что Украинский народ является наиболее пострадавшим».

В то время, как Антанта оказывала самое большое внимание Колчаку, Деникину, финляндцам, полякам, румынам, то, что она продолжает делать и до сих пор, а Украинская армия, лишённая какой бы то ни было поддержки со стороны Антанти, была вынуждена не только вести войну против большевиков, войну, которая истощала ее силы, но она еще должна была защищать границы Украинского государства против империалистических наступлений поляков и румын.

Теперь судьба народа, «наименее любимого» державами Антанти, убеждена этими документами. Телеграмма 5-ти, адресованная Колчаку, даже не упоминает об Украине» [6, с. 40].

Оскільки влітку 1919 р. Мирна конференція продемонструвала, що Франція і Англія підтримують Добровольчу армію Денікіна, за її допомогою планують повалити більшовизм й запровадити демократичний устрій в Росії, С. Петлюра кілька разів направляв на Мирну конференцію меморандуми про необхідність визнання самостійності України, яка активно сприятиме походу Добровольчої армії на Москву. У серпні 1919 р. С. Петлюра подав план спільних дій УНР, ЗУНР з Добро-

вольчою армією, на що Антанта відповіла лише одного разу – на початку вересня – порадою вступити в тісний союз з А. Денікіним проти Радянської Росії. Водночас представник МЗС Франції С. Пішон заявив, що Франція не може визнати самостійності України, оскільки тоді доведеться визнати й усі інші утворення, що виникли на території колишньої імперії, а це суперечить принципам Паризької світової конференції. Крім того, визнання самостійності України буде трактовано О. Колчаком і А. Денікіним як зрада.

Однак, якщо Денікіну було складно погодитися на федерацію, то керівництво УНР наполягало на незалежності. В такій ситуації було очевидно, що угода між двома силами з протилежними цілями могла мати лише тимчасовий характер.

Отже, ведучи у серпні 1919 р. переговори про угоду з Денікіним проти більшовиків, через місяць Директорія вже вела переговори з більшовиками проти Денікіна. Наврядчи держави-переможці вважали таку політику за «багатовекторну».

Вважаємо, що слід процитувати лист Арнольда Марголіна, який був написаний 27 травня 1919, а отриманий українським урядом 3 листопада 1919 р.

«Високоповажний Пане Товаришу.

Події посліднього часу у нас на Україні, особливо в Західній області нашої Республіки, спонукають мене висловити Вам в приватній дорозі думки про завдання нашої закордонної політики в теперішній момент.

З особами, які репрезентують в Парижі ведену під військовим проводом Колчака акцію до запровадження в Росії нового ладу, зробити порозуміння для спільної дипломатичної акції на платформі федерації, для ратвання західних українських областей Галичини, Холмщини, Підлясся, Буковини, Угорської Русі, а також інших заграничних областей, як Бесарабія, Крим, Кавказ і пр.» [6, с. 80].

Якщо на початку переговорів О. Колчак і А. Денікін виступали категорично проти будь-яких переговорів як з урядом УНР, так і ЗУНР, в жовтні-листопаді 1919 р., коли наступ Денікіна «почав видихатися», його позиція щодо переговорів з Галицькою армією змінилася.

Антанта демонструвала союзницькі симпатії до країн Центрально-Східної Європи, виходячи з власних геополітичних інтересів, надавала допомогу лише тим народам, національно-визвольна боротьба яких не стільки мала реальну силу, скільки ставила мету, що збігалася з антантівськими прагненнями. З огляду на це, Антанта провадила виважену політику на території колишньої Російської імперії: втручаючись у внутрішньополітичні процеси на її територіях, але розглядаючи Росію як єдину та неподільну державу. Українські прагнення не знаходили розуміння в країнах Антанти.

На часі – більш активна робота по опрацюванні закордонних колекцій, які до цього часу ще залишаються малодослідженими, залучення їх матеріалів до наукового обігу, а також публікація архівних матеріалів з метою проведення комплексних досліджень, які стосуються політики держав Антанти щодо української національної державності з точки зору світових процесів.

Отже, аналіз французької інтервенції на півдні України показує суперечливі оцінки процесів, що відбувалися в цей час на Україні та відносини між українською національною владою та командуванням французьких експедиційних сил. Слід відзначити, що в питанні про причини, цілі, завдання інтервенції держав Антанти на півдні України погляди сучасних дослідників, як в Україні, так і за кордоном в цілому збігаються, що

стосується даної проблематики. Подальше вивчення цього питання потребує роботи у французьких архівах і комплексного дослідження російського (українського) напрямку зовнішньої політики Франції в загальному контексті її повоєнної політики.

Література.

1. Лихолат А. Разгром буржуазно-националистической революции на Украине. – М.: 1947; Лихолат А. Разгром националистической контрреволюции на Украине (1947-1922pp.). – К.: 1955.
2. МЗС України. Оп. 1, спр. 75
3. Городня Н. Д. Політика країн Антантита США щодо державності України (1917–1919). Дис. канд. істр. наук. – К.: 1996; Гончар Ю. Б., Городня Н. Д., Павленко В. М. Україна часів Центральної Ради в політиці Франції, Великобританії і США (березень 1917-квітень 1918). – К.: 2000. – С. 7.
4. Ковалевський М. При джерелах боротьби. Споми́ни, враження, рефлексії. – Інсбрук: 1960.
5. Цвенгрош Г. Граф Михайло Тишкевич у змаганнях за вільну і соборну Україну // Дзвін. – Львів: 1998. – № 11–12. – С. 110–121.
6. ЦДАВОВ України. Ф. 3696, оп. 1, спр. 40.
7. Греків О. Переговори з представниками Антанти в Одесі 1918-1919 рр. // Шлях перемоги. – 1957. – № 40. – С. 43.
8. Шамраєва В. М. Міжнародні відносини УНР доби Директорії. Дис. кан. істр. наук. – К.: 2003. – С. 141.
9. Марголин А. Украина и политика Антанты (записка еврею и гражданина). – Берлин: Изд-во С. Ефрон, 1921. – 396 с.
10. Borchak E. L'Ukraine a la Conference de la Paix. – Paris: 1938.
11. Радченко Л. Сучасна історіографія національно-демократичної революції в Україні 1917–1920 рр. – Харків: 1996.
12. Лозинський М. Галичина на Мирній конференції в Парижі. – Кам'янець: Видання «Стрілець» – органу Галицької армії. – 1919. – 78 с. Галичина в роках 1918-1920. – Відень: 1920. – 228 с.
13. Листиков С.В. Великидержавы и «Рускийвопрос»: решения Версальской мирной конференции 1919–1920 годов и их после действия // Российская история. – М. – 2011. – С. 15–29.

УДК 332.14

Наталія Дяченко

СУТНІСТЬ ЗМІН РОЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ В ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРИ

В статті проаналізовано сутність змін ролі прогнозування в історичному просторі, обґрунтовано актуальність передбачення політичних змін як одного

© Дяченко Н.П., 2013.